

РОЛЬ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Вадим Олександрович РУСНАК,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Реформування цивільного судочинства в Україні є одним із ключових напрямів адаптації національної правової системи до сучасних стандартів демократичного суспільства. Однією з основних засад ефективного функціонування судової системи є принцип змагальності, який забезпечує рівність сторін у процесі та створює умови для об'єктивного й неупередженого розгляду справ. Впровадження цього принципу в умовах реформування цивільного судочинства має значний вплив на якість правосуддя, забезпечення прав людини і громадянина, а також зміцнення довіри до судової влади.

Принцип змагальності у цивільному судочинстві виступає важливою гарантією дотримання прав сторін і забезпечення об'єктивності судового розгляду. Його ключовий зміст полягає у створенні умов, за яких кожна сторона має можливість активно відстоювати свою позицію, надавати докази, спростовувати аргументи опонента та впливати на формування переконань суду щодо обставин справи. У такому підході суд виконує функцію незалежного арбітра, який вирішує спір виключно на основі представлених сторонами доказів, без втручання в процес їхнього збирання. Це підкреслює рівноправність учасників процесу та виключає будь-які форми упередженості або дискримінації. На міжнародному рівні принцип змагальності закріплений у низці правових документів, серед яких важливе місце займає Європейська конвенція з прав людини. У статті 6 цієї Конвенції визначається право кожної особи на справедливий судовий розгляд, що передбачає рівні можливості сторін у представленні своїх аргументів та доказів. Такий підхід відповідає основним стандартам верховенства права, забезпечуючи ефективність судового захисту. В українському законодавстві цей принцип набув особливого значення після ухвалення нового Цивільного процесуального кодексу України. Норми Кодексу чітко регламентують процесуальні права сторін, забезпечуючи їхню рівноправність у доступі до правосуддя та обов'язок доведення обставин, на які вони посилаються. Однак реалізація цих положень на практиці стикається з рядом проблем. До ключових викликів належать перевантаженість судів, нестача кваліфікованих кадрів, а також технічні та організаційні труднощі, які обмежують ефективність судового процесу[1]. Важливим аспектом забезпечення змагальності є формування належної правової культури як серед правників, так і серед учасників процесу. Сторони повинні не лише розуміти свої права та обов'язки, але й використовувати доступні їм механізми для належного обґрунтування своїх позицій. Водночас суди повинні забезпечувати до-

тримання процесуального порядку, створюючи рівні умови для всіх учасників розгляду.

На нашу думку, інтеграція принципу змагальності в українське судочинство вимагає постійного вдосконалення правової бази, врахування міжнародного досвіду та вирішення інституційних проблем, які заважають ефективній реалізації цього принципу. Лише за умови системного підходу можливе досягнення високих стандартів правосуддя, які відповідатимуть як національним, так і міжнародним зобов'язанням України.

Ефективна реалізація принципу змагальності у цивільному судочинстві можлива лише за умови впровадження дієвих механізмів, які забезпечують баланс процесуальних прав сторін та сприяють об'єктивному розгляду справ. Одним із ключових механізмів є чітке визначення функціональних ролей учасників процесу. Суд, залишаючись нейтральною стороною, має гарантувати дотримання принципу рівності, створюючи умови для того, щоб кожна сторона мала можливість представити свої докази та позицію. Це включає надання рівного доступу до матеріалів справи, належний розгляд усіх представлених доказів і забезпечення належного обґрунтування прийнятих рішень[2]. Сучасні реформи судової системи значною мірою спрямовані на цифровізацію судочинства, що значно підвищує доступність правосуддя для громадян. Запровадження електронного суду створює умови для оперативного подання процесуальних документів, участі у засіданнях через відеоконференцзв'язок та доступу до матеріалів справи у цифровому форматі. Це особливо важливо для забезпечення змагальності в умовах, коли фізична присутність у суді може бути обмежена. Електронні засоби комунікації значно спрощують процес доведення позиції, дозволяючи сторонам більш ефективно використовувати доступні інструменти для захисту своїх інтересів. Важливим аспектом є вдосконалення правил доказування, які визначають обов'язки сторін у наданні доказів та їх оцінці судом[3]. Законодавчі ініціативи у цій сфері спрямовані на підвищення прозорості судових процесів і прогнозованості рішень. Наприклад, чітка регламентація строків подання доказів та їх допустимості зменшує ризики зловживань процесуальними правами. Крім того, обов'язок доводити обставини, на які сторона посилається, стимулює учасників до активнішої участі у процесі та ретельної підготовки до судового розгляду. Особливе місце у забезпеченні реалізації принципу змагальності займає адвокатура. Роль адвоката полягає у професійному супроводі сторони в процесі, формуванні доказової бази, чіткому формулюванні позиції та правових аргументів. Якість правової допомоги безпосередньо впливає на результативність судового розгляду, тому вдосконалення системи підготовки адвокатів, підвищення їхньої кваліфікації та відповідальності є важливими завданнями реформ. Водночас професійна етика адвокатів і прозорість їхньої діяльності сприяють підвищенню довіри до судової системи загалом.

Ми вважаємо, комплексний підхід до реформування цивільного судочинства, зокрема забезпечення технологічних, організаційних та законодавчих змін, є основою для ефективної реалізації принципу змагальності. Вирішення цих питань дозволить не лише забезпечити справедливий судовий

розгляд, а й підвищити загальний рівень довіри громадян до судової влади та правової системи держави.

Підсумовуючи вище вказане можемо зробити висновок, що реалізація принципу змагальності у контексті реформування цивільного судочинства є складним, але необхідним процесом, який сприяє підвищенню ефективності правосуддя та зміцненню демократичних засад суспільства. Основними механізмами забезпечення змагальності є чітке визначення процесуальних ролей сторін і суду, використання сучасних технологій, вдосконалення системи доказування та посилення ролі адвокатури. Успішна імплементація цих механізмів можлива лише за умови системного підходу до реформування судової системи, врахування міжнародного досвіду та забезпечення належного фінансування й кадрового забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Бортнік О. Г. Легітимні очікування в цивільному судочинстві: традиційне праворозуміння та синергетичний підхід. *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С. 70-76.
2. Кройтор В. А. Сутність принципу верховенства права при здійсненні правосуддя в цивільних справах. *Проблеми цивільного права та процесу*. МВС України. Харків. ХНУВС. 2022. С. 56-60.
3. Яцина В. Б. Сутність принципу судового керівництва у цивільному судочинстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2021. Вип. 54, т. 2. С. 39-45